

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ Й ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

METHODOLOGICAL APPROACHES AND FEATURES OF ANALYSIS OF FINANCIAL SAFETY OF AGRICULTURAL ENTERPRISE

УДК 631.16

Павлова Г.Є.

д.е.н., професор кафедри обліку, аудиту та управління фінансово-економічною безпекою, академік АЕНУ, директор Навчально-наукового інституту економіки Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Приходько І.П.

д.н. держ. упр., професор, завідувач кафедри обліку, аудиту та управління фінансово-економічною безпекою

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Колісник Є.В.

магістр

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

У статті виявлено, що до основних напрямів дослідження проблем і перспектив фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства можна віднести оцінку фінансової безпеки господарства через методи прогнозування стабільної діяльності підприємства й оцінки загрози банкрутства. Доведено, що аналіз фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства проводиться з трьох методичних підходів, а саме: перша група – ті, що пропонують оцінювати рівень фінансової безпеки підприємства; друга група – ті, що пропонують оцінювати рівень фінансової безпеки на основі визначення загального стану фінансової діяльності підприємства; третя група – ті, що пропонують визначати інтегральний показник фінансової безпеки підприємства.

Ключові слова: фінансова безпека, аналіз, методичний підхід, сільськогосподарське підприємство, прогнозування, банкрутство, ділова активність.

В статті виявлено, що к основним напрямленням дослідження проблем і перспектив фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства можна віднести оцінку фінансової безпеки господарства через методи прогнозування стабільної діяльності підприємства й оцінки загрози банкрутства. Доказано, що аналіз фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства проводиться з трьох методичних підходів, а іменно: перва група – те,

что предлагают оценивать уровень финансовой безопасности как составляющей экономической безопасности предприятия; вторая группа – те, что предлагают оценивать уровень финансовой безопасности на основе определения общего состояния финансовой деятельности предприятия; третья группа – те, что предлагают определять интегральный показатель экономической безопасности предприятия.

Ключевые слова: финансовая безопасность, анализ, методический подход, сельскохозяйственное предприятие, прогнозирование, банкротство, деловая активность.

The article reveals that the main directions of research of the problems and prospects of financial security of the agricultural enterprise can be attributed to: assessment of financial safety of the economy through methods of forecasting the stable activity of the enterprise and assessing the threat of bankruptcy. It is proved that the analysis of financial security of an agricultural enterprise is based on three methodological approaches, namely: group 1 - those that offer to assess the level of financial security as a component of the economic security of the enterprise, group 2 - those that offer to assess the level of financial security on the basis of determining the general state financial activity of the enterprise and group 3 - those that offer to determine the integral indicator of financial security of the enterprise.

Key words: financial security, analysis, methodical approach, agricultural enterprise, forecasting, bankruptcy, business activity.

Постановка проблеми. Фінансова безпека сільськогосподарського підприємства є тим станом господарства, який характеризується захищеністю фінансових інтересів, забезпеченістю достатнім обсягом і зваженим використанням ресурсів, наявністю стійкої динаміки зростання у поточному та перспективному періодах, що досягається шляхом розроблення й реалізації раціональної фінансової стратегії підприємства, гнучкістю у прийнятті фінансових рішень, вчасним реагуванням на небезпеки і загрози зовнішнього й внутрішнього характеру та ефективним управлінням фінансовими ризиками підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження наявних характеристик і понять фінансової безпеки дає змогу зробити висновок про те, що серед науковців існують розбіжності й недоліки в трактуванні цього визначення. Так, Н.Й. Реверчук трактує, що це захист від можливих фінансових утрат і попередження банкрутства підприємства [7],

Ю.О. Єлістратова стверджує, що фінансова безпека визначає граничний стан фінансової стійкості, в якому повинно знаходитися підприємство для реалізації своєї стратегії [4], а Н.Я. Кравчук,

О.Я. Колісник, О.Ю. Мелих додають, що це стан найбільш ефективного використання ресурсів підприємства, виражений у найкращих значеннях фінансових показників прибутковості та рентабельності бізнесу, якості управління, використання основних й оборотних засобів підприємства, структури його капіталу [5]. О.А. Хоменко наголошує про стан захищеності фінансових інтересів підприємства на всіх рівнях його економічних відносин від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, який забезпечує його самозбереження та розвиток у поточній і стратегічній перспективах [10]. Сьогодні поняття та методичні підходи до визначення фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства залишаються недостатньо обґрунтованими.

Постановка завдання. Метою дослідження є узагальнення методичних підходів та особливостей аналізу фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства для його сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Враховуючи те, що фінансова безпека підприємства є складним економічним явищем, яке має цілу низку причин і наслідків, виокремимо її внутрішні і зовнішні загрози (рис. 1).

Фінансова безпека являє собою такий стан, за якого сільськогосподарське підприємство перебуває у повному захисті як від внутрішніх, так і від зовнішніх джерел. Господарство у безпековому просторі [8]: перебуває у фінансовій рівновазі, що забезпечує його ефективну діяльність у довгостроковому періоді, воно задоволене потребами в грошових коштах для сталого розширеного відтворення; забезпечене достатньою фінансовою незалежністю; здатне протистояти неочікуваним небезпекам і загрозам; фінансові інтересів власників підприємства при цьому захищені.

У зв'язку із цим можна виділити три основні умови, наявність яких свідчить про стан фінансової безпеки підприємства: стан захищеності від

зовнішніх і внутрішніх загроз, ефективне функціонування (високий рівень конкурентоспроможності й адаптація до змін умов середовища), постійний розвиток. При цьому рівень фінансової безпеки підприємства визначається кількома методами (табл. 1).

Так, на основі дослідження виявлено, що до основних напрямів дослідження проблем і перспектив фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства можна віднести: оцінку фінансової безпеки господарства через методи прогнозування стабільної діяльності підприємства й оцінки загрози банкрутства, а також оцінки фінансової безпеки підприємства в межах системи еталонних комплексним показників.

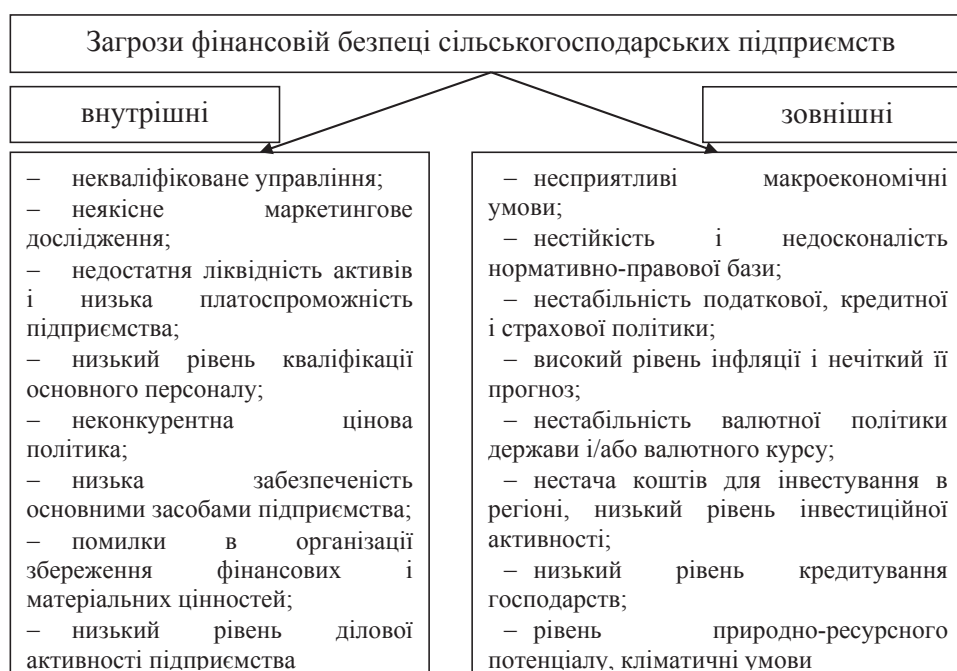

Рис. 1. Внутрішні і зовнішні загрози у формуванні фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств

Таблиця 1

Методи оцінки фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств

Метод	Показники	Переваги	Недоліки
дослідження грошових потоків	чистий грошовий потік	використовується для визначення оперативних цілей	методом не враховано впливу чинника часу
аналіз фінансової стійкості	величина власних і позикових оборотних коштів	безпека є за достатності оборотних коштів, які забезпечують здійснення виробничо-збутової діяльності	метод враховує виключно платоспроможність і не охоплює низку аспектів фінансової діяльності
прогнозування банкрутства	моделі банкрутства	оперативність методу, попередження виникнення банкрутства у тих чи інших умовах	методом використано моделі, які є неадапованими для вітчизняної практики функціонування підприємств
порівняння фінансових показників з еталонним значенням	рентабельність, прибутковість, платоспроможність, фінансова стійкість і незалежність	оцінка безпеки як комплексної величини	використання у методиці експертного опитування викликає суб'єктивність оцінки

Фінансова безпека сільськогосподарського підприємства пов'язана із забезпеченням його фінансової стійкості, попередженням і нейтралізацією фінансових ризиків, у зв'язку із чим її оцінка передбачає, перш за все, ідентифікацію його фінансового стану. Проведені дослідження дали змогу обґрунтувати систему показників для оцінки фінансової безпеки і виявлення безпечового простору сільськогосподарських підприємств. Принципово така система включає групи кількісних показників, що характеризують той або інший напрям у забезпеченні фінансової безпеки суб'єкта, що господарює [2].

Фінансовий стан сільськогосподарського підприємства оцінюється на основі показників, які відображають його фінансово-господарську діяльність, наявність, розміщення, використання і рух ресурсів підприємства. До основних напрямів аналізу фінансового стану належать: оцінка ліквідності активів, платоспроможності і кредитоспроможності, фінансова стійкість, ділова активність і рентабельність підприємства. Характеристика господарства за цими напрямками дає змогу дати оцінку його фінансового стану (здатність фінансувати свою діяльність) і його фінансових ресурсів. Визначення фінансових показників у вигляді коефіцієнтів ґрунтується на співвідношенні між окремими статтями звітності (основними внутрішніми джерелами даних оцінки стану фінансової безпеки господарства), а оцінка показників фінансового стану підприємства передбачає порівнювання фактичних значень з нормативними [10].

Усі критерії, що дають змогу діагностувати фінансову спроможність підприємства, можна розділити на формалізовані і неформалізовані. До неформалізованих критеріїв можна віднести такі: наявність у внутрішніх джерелах даних інформування щодо збитків; не погашені в строк кредити і позики; уповільнення оборотності засобів підприємства; збільшення періоду погашення або наявність простроченої кредиторської заборгованості й збільшення її питомої ваги в складі зобов'язань підприємства; дебіторська заборгованість, яка відноситься на збитки; тенденції до витіснення у складі зобов'язань підприємства дешевих позикових коштів; тенденції випереджального росту найбільш термінових зобов'язань порівняно зі зміною високоліквідних активів або випереджального росту позикових джерел фінансування порівняно з динамікою власного капіталу; нераціональна структура залучення і розміщення засобів, формування довгострокових активів за рахунок короткострокових пасивів [9].

У процесі дослідження визначено, що у світовій практиці використовується інтегральна оцінка фінансового стану сільськогосподарського підприємства [8]. Найбільш вагомим показником ознак поточної платоспроможності за наявності простро-

ченої кредиторської заборгованості є різниця між сумою наявних у підприємства грошових коштів, їх еквівалентів та інших високоліквідних активів і його поточних зобов'язань [3].

Інтегральна бальна оцінка фінансової стійкості найбільш повно охоплює всю різноманітність показників фінансової стійкості, що важливо під час оцінки ризику банкрутства. Сутність цієї методики полягає в класифікації підприємств за ступенем ризику виходячи з фактичного рівня показників фінансової стійкості і рейтингу кожного показника, вираженого в балах. При цьому виділяються шість класів підприємств [8]:

- 1-й клас – підприємство з добрим запасом фінансової стійкості, що дає змогу бути впевненим у поверненні позикових коштів;
- 2-й клас – підприємства, що демонструють деякий ступінь ризику щодо заборгованості, але ще не розглядаються як ризикові;
- 3-й клас – проблемні підприємства, для яких існує ризик втрати основних і оборотних засобів, але повне отримання процентів є сумнівним;
- 4-й клас – підприємства з високим ризиком банкрутства навіть після проведення заходів з фінансового оздоровлення, щодо яких кредитори ризикують утратити свої проценти і позиковий капітал;
- 5-й клас – підприємства дуже високого ризику, практично неплатоспроможні;
- 6-й клас – підприємства найвищого ризику [9].

Відповідно до вищевикладеної методики, фінансовий стан сільськогосподарського підприємства оцінюється шістьма коефіцієнтами (табл. 2).

Представлені коефіцієнти надають можливість повноцінної аналітичної оцінки фінансового стану сільськогосподарського підприємства, що дасть змогу оцінити сучасний стан фінансової безпеки господарства і розробити перспективи щодо формування безпечного простору для функціонування сільськогосподарського підприємства.

Виділяючи такі складники фінансової безпеки, як ефективність управління, платоспроможність, фінансова стійкість, ділова активність, ринкова стійкість, інвестиційна привабливість, за кожною з них на основі експертних оцінок відбирають індикатори й розраховують інтегральний показник фінансової безпеки сільськогосподарського підприємства.

У зв'язку із чим виявлено, що аналіз фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств проводиться з трьох методичних підходів, а саме: перша група – ті, що пропонують оцінювати рівень фінансової безпеки як складника економічної безпеки підприємства; друга група – ті, що пропонують оцінювати рівень фінансової безпеки на основі визначення загального стану фінансової діяльності підприємства; третя група – ті, що пропонують визначати інтегральний показник фінансової безпеки підприємства [3].

Оцінка рівня фінансової безпеки як складника економічної безпеки підприємства за основними напрямками аналізу фінансової звітності підприємства дає змогу проаналізувати лише фактичний фінансовий стан підприємства, а не визна-

чити рівень його фінансової безпеки. Більш чітка і обґрунтована оцінка рівня фінансової безпеки розглянута в методиці третьої групи, яка ґрунтується на визначенні інтегрального показника фінансової безпеки підприємства [1; 6].

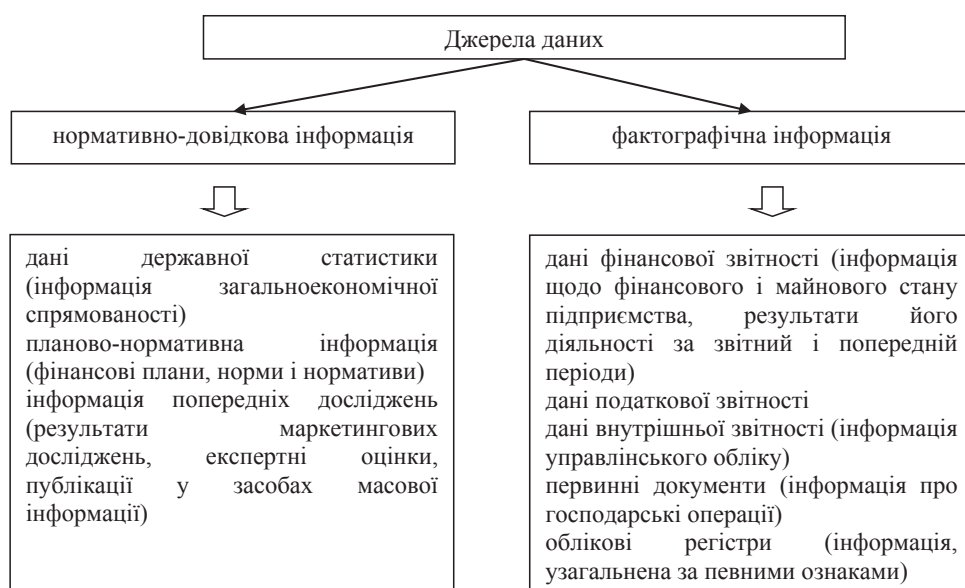

Рис. 2. Джерела даних аналізу фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств

Таблиця 2

Показники оцінки фінансового стану сільськогосподарського підприємства

Назва	Формула	Нормативне значення	Характеристика
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$K_{зп} = \frac{\text{Оборотні активи}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	1,5...2,5	здатність підприємства забезпечити свої короткострокові зобов'язання з найбільше легко реалізованої частини активів – оборотних коштів
Коефіцієнт швидкої ліквідності	$K_{пл} = \frac{(\text{Оборотні активи} - \text{Запаси})}{\text{Поточні зобов'язання}}$	≥ 0,6	відображає, яку частину поточних зобов'язань підприємство спробиє погасити за рахунок найбільш ліквідних оборотних коштів – грошових коштів та їх еквівалентів, фінансових інвестицій та дебіторської заборгованості
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$K_{ал} = \frac{\text{Грошові активи}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	0,2...0,3	дає змогу визначити частку короткострокових зобов'язань, що підприємство може погасити найближчим часом, не чекаючи оплати дебіторської заборгованості і реалізації інших активів
Коефіцієнт фінансування	$K_{фін} = \frac{\text{Залучений капітал}}{\text{Власний капітал}}$	<1,0	коефіцієнт засвідчує, скільки позикових коштів залучило підприємство на 1 грн. вкладених в активи власних коштів
Коефіцієнт автономії	$K_{авт} = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Пасиви}}$	>0,5	показник, що характеризує частку активів організації, які забезпечуються власними засобами
Коефіцієнт стійкості	$K_{ст} = \frac{(\text{Власний капітал} + \text{Довгострокові кредити})}{\text{Активи}}$	>1,0	відображає, яка частина активу фінансується за рахунок стійких джерел, тобто частку тих джерел фінансування, які організація може використовувати у своїй діяльності тривалий час

Аналіз фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств за кожного з підходів проводиться шляхом розрахунків показників на основі конкретних джерел даних, серед яких основу становить їх звітність (рис. 2).

Вивчення звітності підприємства дає змогу визначити сутність досліджуваних у ході аналізу фінансового стану явищ і процесів, після чого можна переходити до вивчення характеру та закономірностей їх зміни й розвитку, використовуючи статистичний інструментарій аналізу [2; 3].

Висновки з проведеного дослідження.

Основою аналітичних процедур оцінки фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств, метою яких є прийняття ефективних управлінських рішень і забезпечення їх обґрунтованості, є:

- аналіз інформації за попередні періоди (попередній або ретроспективний аналіз);
- аналіз інформації за поточний період (поточний або оперативний аналіз);
- оцінка майбутнього потенціалу підприємства (наступний або перспективний аналіз).

Ефективність проведення аналізу визначається якістю інформаційного забезпечення, яке, своєю чергою, залежить від повноти, комплексності, оперативності, доступності, точності, релевантності, актуальності і порівнюваності досліджуваних даних. Підтверджуємо, що фінансова безпека сільськогосподарського підприємства є комплексним поняттям, яке характеризує стан захищеності його діяльності від негативного впливу зовнішнього середовища, а також здатність у короткостроковому періоді усунути різні загрози і пристосуватися до умов, що не позначаються негативно на його діяльності. Адекватно оцінити фінансову безпеку можна шляхом використання таких підходів, як аналіз грошових потоків, оцінка фінансової стійкості, прогнозування банкрутства, аналіз фінансових показників і порівняння їх з еталонним значенням. Це дає можливість вчасно анулювати фінансове

шахрайство і призводить до повноцінного формування безпечного простору сільськогосподарських підприємств.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вайзер Д.І. Концептуальні підходи щодо сутності та методів оцінки фінансової безпеки підприємства. Ефективна економіка. 2014. № 12. С. 183–187.
2. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія / Т.Г. Васильців, В.І. Волошин, О.Р. Бойкевич, В.В. Каркавчук; за ред. Т.Г. Васильціва. Львів: Видавництво, 2012. 386 с.
3. Вихристюк О.С. Методичні підходи до вимірювання економічної безпеки підприємства. Наукові праці МАУП. 2010. Вип. 1(24). С. 194–200.
4. Єлістратова Ю.О. Забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств. Сталій розвиток економіки. 2013. № 2. С. 106–110.
5. Кравчук Н.Я., Колісник О.Я., Мелих О.Ю. Фінансова безпека: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Вектор, 2010. 277 с.
6. Куделя Л.В. Організаційна модель фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств. Екологічні та соціальні аспекти розвитку економіки: матеріали всеукр. Інтернет-конференції молодих вчених і студентів (Миколаїв, 17–19 квітня 2014 р.); за ред. І.О. Мельник та ін. Миколаїв, 2014. С. 432–435.
7. Реверчук Н.Й. Вплив кредитування на економічну безпеку підприємств. Фінанси України. 2002. № 7. С. 66–70.
8. Рябікіна І.В., Євдокимов Ф.І. Оцінка фінансової складової економічної безпеки підприємства. Економіка і маркетинг ХХІ века: матеріали V міжнарод. студ. науч. конф. Донецьк: РВА ДонНТУ, 2004. С. 27–32.
9. Сиволап Л.А. Аналіз методичних підходів до оцінки фінансової безпеки підприємства. Економічний аналіз. 2014. № 18 (2). С. 234–238.
10. Хоменко О.А. Формування системи фінансової безпеки підприємств агропромислового комплексу та її основні напрями. Наук. вісник Міжнарод. гум. ун-ту. 2014. № 11 (3). С. 119–122.